

ПЕДАГОГИЧЕСКИ
ФОРУМ

НАУЧНИ СЪОБЩЕНИЯ

ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ НА ИЗПЪЛНИТЕЛСКИ ИЗКУСТВА В ОБУЧЕНИЕТО НА СТУДЕНТИ- ПЕДАГОЗИ

Галя Данчева, Ст. Бочева

Обучението по изкуствата в педагогическите специалности на ВУЗ не само дава познания на студентите за същността на изкуството, не само формира у тях технически и методически умения, но преди всичко активизира изивата на субективно отношение към обективната и към художествената действителност, дава възможност на бъдещите педагози в творческия процес на създаването и пресъздаването да изиявят индивидуалното у себе си, като го кодират в художествен продукт, т. е. да бъдат творци. Художествените творби, които са овещес-

твен резултат на творческия процес, синтезират в себе си както кода на реалните образи от действителността, така и декодираната субективност на твореца. Задача в обучението на педагозите е да бъде формирано у тях умение да изразяват субективното си отношение, да изиявят активната си творческа същност, както и способност да кодират това отношение чрез различни системи от изразни средства, характерни за видовете изкуства.

"Сложен процес на взаимодействие между обект и субект" (6, 4) е и художественото възприемане. В об-

разователната система – и в подготовката на учителите, и в обучението на децата, съществуват доста проблеми във връзка с ефективната интелектуална и емоционална комуникация с творческите ценности. Въпросите на художественото възприемане са предмет на разглеждане и на търсения от психолози, педагози, естети, изкуствоведи, методисти (Вж. 1; 3; 4; 6; 7; 11; 12). Възможност за оптимално "тотално въздействие върху сетивата" (10, 54) на възприемащите предоставя сценичният синтезизъм.

Целта на изследването е да провери доколко взаимодействието на две изпълнителски изкуства (музикално-изпълнителско и словесно-изпълнителско) в обучението на студентите-педагози, както и синтезирането на творбите на тези изкуства, се отразява на характера на художественото възприемане и създава условия за обогатяване на израза на творческа позиция към жизнените и художествените реалности чрез различни системи от изразни средства.

Целта е свързана със задачите:

1. Да се създаде такава методическа организация на обучението по двете изпълнителски изкуства, при която да се подхожда комплексно при използването на методически похвати.

2. В синтетичен спектакъл с участието на студенти-изпълнители на музика и слово да се провокира творческата активност на участниците.

3. Да се провери по какъв начин взаимовръзката на двете изкуства въздейства върху възприемането на музикална творба и върху формирането на качества, необходими в педагогическата практика.

За целта беше проведен педагогически експеримент със студенти от специалностите "Предучилищна педагогика" и "Начална училищна педагогика" във ВТУ "Св. св. Кирил и Методий" при обучението им по словесно-изпълнителско изкуство и по пиано в периода февруари – май 1992 година (I етап) и през месец април 1993 (II етап – констатиращ експеримент). За отбелязване е, че студентите – участници в експеримента, в по-голямата си част не са се занимавали преди постъпването си във ВУЗ с музикално-изпълнителска дейност, при приемния изпит само са проверени музикалните им способности наред с говорните и комуникативните им възможности.

Към експерименталната работа подходихме с мисълта, че взаимовръзката на обучението и на творческите изяви в сферата на двете изпълнителски изкуства може да обогати както възприемането, така и изпълнението на художествената творба, което ще бъде полезно в практиката при студентите не само като изпълнители творци, но и като педагози.

В дидактическият процес е потърсено общото между посочените изкуства – както в съдържателен план (създаването и възприемането на ху-

дожествена творба е свързано с по-раждането на представи в съзнанието на твореца и на възприемачия), така и във формален аспект (някои изразни средства са общи или сходни за двете изкуства). Това обуславя възможностите за взаимодействие на двете изкуства в обучението на студентите-педагози.

Например в обучението по музика комуникативността на музикалната фраза се асоциира и сравнява със словесната синтагма. Развитието на музикалността е свързано с възникването на чувство за фраза и семантика на мелодичната линия. При свирене се търси интонационната изразителност на човешкия глас. Аналогията със словесната комуникация подпомага изграждането на усет за музикална форма.

Същевременно в часовете по словесно-изпълнителско изкуство студентите откриват ритъма на звучащото слово, сравняват го с ритмите на музикални творби, изпълняват речитативно стихотворения и скороговорки в различни ритми. Подобни упражнения предлага П. Пенчев (Вж. 4, 5). Чрез тези упражнения студентите обогатяват подхода си към изразността на изпълнителските изкуства.

Важен етап в комплексното обучение бе спектакълът "Бабина приказка", посветен на 80-годишнината от рождението на композитора Парашкев Хаджиев. В композицията основа на синтеза са музикалните творби. Бяха подбрани 22 клавирни пи-

еси от Парашкев Хаджиев из сборниците "Бабина приказка", "Детски албум", "Слънчева младост", "Тема с вариации за четири ръце" и др. Единното им звучене се определя не само от дълбоката им национална природа, но и от топлотата и сърдечността в тях, извикана от любовта към децата и вникването в детската психика, от добрия игрив или пък нежен поглед към света. Макар и леки технически, пиеските са богати откъм пастропение и музикална образност. Поради спецификата на музикалния език, при който липсва пряка опора в словото, се ориентирахме към художествената литература, за да създадем именно такава опора.

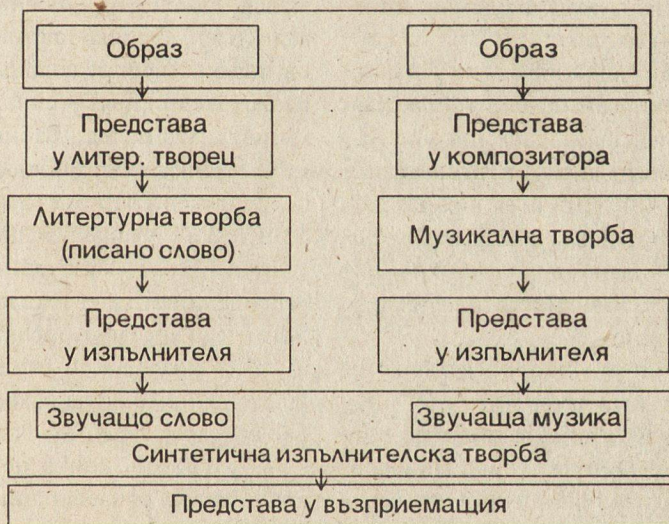
След декодиране на образните системи в избраните музикални произведения, се насочихме към тематично и емоционално аналогични литературни произведения на Дора Габбе – малки лирични творби в проза от сборника "През нашите очички" и стихотворения за деца. Синтезът между двете изпълнителски изкуства се оказва възможен не само поради факта, че произведенията отразяват сходни явления от действителността. В единно художествено цяло ги свързваха общите изпълнителски задачи, стремежът за координирано многостранно въздействие върху зрителите. Синтезирането създава благоприятна ситуация за пълноценно възприемане и изпълнение на творбите. Стойностното и многостранно възприемане на художествените произве-

дения от изпълнителите води до по-богато изпълнение. В резултат от взаимодействието на двете изпълнителски изкуства се получава не механичен сбор от отделните творби, а качествено ново цяло, единна синтетична творба. В цялостния процес на въздействие студентите интуитивно използват изразни средства, които са характерни за художествения арсенал и на другото изкуство. А комбинирането на различни кодови системи осигурява по-активно възприемане от зрителите. Комплексното въздействие върху слушателя е особено подходящо при художествена комуникация с децата.

Процесът на кодиране и декодиране на образните системи в творческия процес при създаване на синтетична изпълнителска творба може да се обобщи и да се представи схематично по следния начин:

Една година след изнасянето на синтетичния спектакъл бе проведен констатиращ асоциативен експеримент, чиято цел бе да установи характера на представите, предизвикани при възприемането на музикалните творби на Парашкев Хаджиев. Експериментът бе проведен с три категории студенти: 1) музиканти, участвали в спектакъла "Бабина приказка" с изпълнения на пиеси на пиано; 2) участници в спектакъла, изпълнители на литературни творби на Дора Габе, адекватни по тематика; 3) случайно подбрани музиканти, които не са участвали в спектакъла. Студентите от първите две групи са повлияни в някаква степен от взаимодействието на двете изпълнителски изкуства, а от третата група – не.

Пред представителите на трите посочени групи се изпълняват музи-

кални пиеси, включени в спектакъла. На възприемателите предварително е поставена задача да опишат представите, които музикалното произведение провокира в съзнанието им. Не са дадени никакви обяснения, които да насочат към спомена за представлението. Тоест стимул за асоциациите е музиката, реакциите се отразяват чрез словесен код. При възприемането на изпълнителската музикална творба студентите извършват сложна емоционално-мисловна дейност, като се стремят да достигнат до смисъла на "кодираните" в музикалните тонове образи.

Подхождайки хипотетично към констатиращия експеримент, очаквахме по-директно влияние на словесната творба върху създаването на "вътрешни виждания" (представи в съзнанието на възприемащия) (вж. 8, 108) и по-конкретно върху словесното кодиране на тези виждания. Лингвистичният анализ би могъл да констатира това влияние чрез отчитането на пряко взаимодействащите лексеми в писменото съчинение-описание. Но наблюдението върху текетовите, отразяващи "вътрешните виждания", породени при декодирането на музикалната образност и семантичният анализ на съчиненията доведоха до други изводи.

Музикалната творба веднага се свързва от изпълнителите със спектакъла, в който са участвали (по-късно те сами споделят това). Но в словесните описания липсват директни

влияния от текста на литературното произведение, макар че участниците си го спомнят добре. Все пак в асоциациите на изпълнителите се прокрадват образи, открити в словесните формули на литературната творба, макар и доста субективизирани и непътно свързани с нея. Например при стимул – музикална пиеса без словесна формулировка на заглавието (№19), изпълнителката на "Роса" от Дора Габе (С. Д.) реагира: "Дъжд вали. / Небето плаче. / На стъклото на прозореца умират небесните сълзи. / ... Музика от дъжд".

Възприемащите музикалните творби, които не са участвали в спектакъла и не са повлияни от синтеза с литературата, свързват музикалната образност предимно със случайни стимули – такива са дори и атмосферните условия, в които се изпълнява творбата: "Представям си един тъжен, тъжен ден, облачно, мрачно, вали дъжд... Всички цветове са мрачни, неясни, неопределени, сякаш се сливат в един цвят – сив..." (М. Р. за музикалната пиеса "Бабина приказка"). Музиката "отключва" само непосредствено възприетото.

В други случаи случайните слушатели асоциират музикалното произведение просто с детска игра: "Едно дете гледа през прозореца. Мъчно му е, че не може да си играе на пътя. Постепенно се чувства какво да си играе в стаята..." (Ж. М. за №19).

Студентите, които не са имали контакт със синтезираните творби,

възприемат музиката не като статична картина, а предимно чрез нейната продължителност във времето, изразявайки представите си предимно чрез глаголи. Например при стимул – цитираната пиеса №19, студентка, неучаствала в спектакъла, реагира със съчинение от 82 думи, от които 55 самостоятелни и от тях – 17 глагола. В близко по обем описание (53 самостоятелни думи) изпълнителката на музикалната творба употребява само 2 глагола.

Участниците в спектакъла също откриват движение в музиката, но в съчиненията им движението е повече присъщо на субекта и на възприемането му, а не се схваща като действие в някакъв сюжет: "Все едно аз съм въздух венчико наоколо допирам, милвам, радвам му се" (М. К.). Динамиката се определя от патруването на образи, от богатото възприемане на многогранността на света: "Нежност, топлинота, светлина. Жизнерадостно чувство. Устрем. Безкрайна радост. Птици, неперуци. Съвършенството на природата... Безгрижие... Нежен полъх на вятъра... Кристална чистота... Непреходност..." (М. К.).

Движението е предметно, описва се не с глаголи, а със съществителни: "Отвсякъде пахлува движение" или "Пластичното движение на тревата и дърветата контрастира със строгия ритъм, идващ от "уморената" каруца" (Т. Г.).

След синтеза образността на му-

зиката се декодира по-многогранно. Тя се възприема от участниците като че ли с повече сетива. Представите са зрителини, често се описват цветовете: "Бяло възшебство", "Чистото сиво на небето", "Хиляди светлини и лъчи, които се отразяват все по-бързо и по-бързо и накрая се сливат в едно голямо петно". Но дори цветът се възприема многоаспектно: "топло, пастелно, меко оранжево". Представите, описани в съчиненията, са за звуци и шумове ("пращене на дърва", "проскърцаваща каруца тромаво и ритмично се движи...", "нейде се обажда птица и въздухът трепери от нещата ѝ"). Другаде те са обонятелни ("аромата на пролетно утро", "дъх на пролет", "усеща се мирисът на близкия жабуняк"), осезателни ("топло е", "загонена от слъщето земя", "на топло до бумтящата камина", "топлия комин", "нежен полъх на вятъра"), дори и вкусови ("вкусът на венчико наоколо").

В описанията дори абстрактните чувства са представени като реално съществуващи, емоционалността е изразена пряко: "Весело..." (Т. Г.); "обич, признателност, щастие" (Н. П.); "Скрита тъга и невидимо очарование... Радост и слъзи..." (С. С.).

Ясно е, че взаимодействието на музиката и словото в синтетичната изпълнителска творба е позволило на участниците в нея да възприемат художествената творба активно, многогранно, богато, силно субективно, което е необходимо условие за въздействието изпълнение. Ненаправно

и неучаствалите в спектакля усещат нуждата от близост на музикалната творба с друга художествена изразност: "Прилича ми на детско стихче в музика", пише С. Б.

При взаимодействието на двете изпълнителски изкуства студентите се запознават с общите им характеристики и с индивидуалното им сво-

образие; провокира се субективната функция на изпълнителите, като се стимулира образното мислене, емоционалността, творческата интуиция; обогатяват се възможностите за изразяване с различни системи от художествени средства; подготвят се бъдещите педагози за вариативна комуникация.

ЛИТЕРАТУРА

1. И л и е в а, Б. Музикална творба и асоциативност. С., 1984.

2. К у р т е в а, М. Методика на обучението по пиано. С., 1981.

3. О с н о в н и функции на изкуството. БАН, С., 1989.

4. П е н ч е в, П. Словесно-изпълнителско изкуство. В. Търново, 1988.

5. П е н ч е в, П., З л. П а в л о в. Упражнения по словесно-изпълнителско изкуство. Благоевград, 1990.

6. Р у с е в, П. За възприемането на художествените произведения. Психология на художественото възприемане. С., 1968.

7. С о х о р, А. Музиката като вид изкуство. С., 1964.

8. С т а н и с л а в с к и, К. С. Работата на актьора над себе си, ч. I. С., 1981.

9. С т а н и с л а в с к и, К. С. Работата на актьора над себе си, ч. II, С., 1982.

10. Т о ш е в а, Кр. Идеята за сценичния синтетизъм в българския драматичен театър. - В: Театърът и естетическото възпитание. С., 1984, с. 54 - 69.

11. Х а р а л а м п и е в а - Ц и н а н д о в а, В. Музиката и творчеството на личността. С., 1983.

12. Я н к о в а, Т. За по-голяма връзка между клавирната педагогика и психологията. С., 1977.

INTERACTION OF THE PERFORMING ARTS IN THE EDUCATION OF PEDAGOGY STUDENTS

Galia Dantcheva, Stefka Botcheva

Summary

The report shows the results of a pedagogical experiment with students, future teachers. The research aims at checking how interaction of two performing arts, as well as synthesizing works of the two arts, reflects on the artistic perception. The interaction of the two arts — either in educational process or in creating synthetic work, is conducive to the better perception and performance.